

PAMĚŤ ŠOA, POTŘEBUJEME JI?

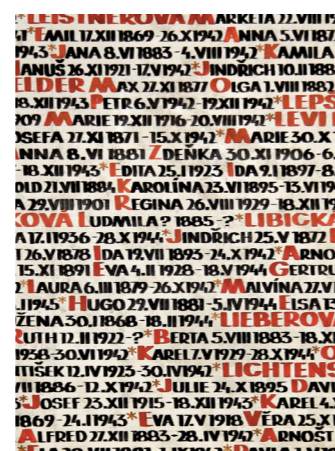
Výročí deportace českých Židů, Den památky obětí holocaustu a předcházení zločinům proti lidskosti, Jom ha-šo'a, výročí likvidace zářijového transportu do terezínského rodinného tábora v Osvětimi-Birkenau, ale i další dny a výročí mohou být podnětem k zamyšlení nad kulturou připomínání, nad tím, jak jsou historické události chápány v současnosti a jaký význam je jim přičítán. Proč je pro nás připomínání holocaustu a jeho obětí stále aktuální? Jakým způsobem ovlivňuje naše chápání současnosti - a naopak, nakolik současné problémy a diskuse mění náš pohled na dějiny?

I když nebylo žádným tajemstvím, že Židé byli během druhé světové války hromadně vražděni, nebyl holocaust v poválečné době a za komunistického režimu na veřejnosti příliš připomínán a diskutován. Ve středu zájmu stálo pronásledování Čechů a komunistů a jejich odboj.

Zatímco ve veřejném prostoru vznikaly po válce pomníky odbojářům, místo pro připomínku židovských obětí holocaustu si musela vytvořit sama židovská komunita. Židovské muzeum v 50. letech shromáždilo jména obětí, jež byla zapsána na stěny Pinkasovy synagogy. Samotný koncept unikátního památníku navrhli (nežidovští) umělci Jiří John a Václav Boštík, kteří také všech 77 297 jmen na zdi synagogy sami napsali.

Od roku 1968 bylo však toto hlavní místo paměti kvůli nedobrému technickému stavu budovy uzavřeno. Komunistický stát již jeho otevření neumožnil. V době normalizace byly nápisy na zdech synagogy zničeny. Znovu obnoveny byly až odstátným Židovským muzeem v polovině 90. let 20. století.

Teprve po pádu komunistického režimu se otevřel prostor pro veřejnou diskusi o holocaustu. Postupně přibývaly informace v učebnicích a narůstal zájem médií. I přes velký zájem však toto téma dodnes není uspokojivě začleněno do příběhu českých dějin 20. století.

Jména obětí na zdi Pinkasovy synagogy

Připomínka prvních transportů

Olomouc

Zničená synagoga v Olomouci

25 28

303	Groag RNDr. Wilhelm	landw. Arbeiter	7.8. 1714	Kl. Teinitz 50	103423
305	Fleischmann Ida	Private	2.10. 1868	Olmütz Bismarckstr.7	102242
306	Hahn MUDr. Arnold	Arzt	25.5. 1871	Olmütz Dobrovskyg.21	102427
307	Haas Sigmund	Pensionist	21.2. 1884	Olmütz Adleryg.7	102422
308	Haas Anna	Haushalt	22.9. 1893	Olmütz Adleryg.7	102402
309	Haas Theo	Arbeiter	30.4. 1920	Olmütz Adleryg.7	102423
310	Gross Ing. Leo	Pensionist	8.1. 1878	Olmütz Edksong.5	102379
311	Gross Johanna	Haushalt	16.2. 1881	Olmütz Edisong.5	102378
313	Haček Emil	Pensionist	21.1. 1868	Olmütz Mauritzpl.18	102425
314	Haček Valerie	Haushalt	16.5. 1880	Olmütz Mauritzpl.18	102426
315	Grünbaum Dorothea	Haushalt	23.12. 1890	Olmütz, Hans Knirschstr.8	102380
316	Grünbaum Renate	landw. Arbeiterin	6.9. 1922	Olmütz, Hans Knirschg.8	102381
317	Kulka Eugenie	Private	6.1. 1869	Holitz Randg.9	102690
318	Grünberger Laura	Pensionistin	16.1. 1877	Holitz Bahnhofstr.8	102384
320	Hersch Richard	Kürschner	4.6. 1894	Holitz Beim BachNo.53	102471

AAM

VZPOMÍNKA

A potom přišel velký den osvobození. Velký den osvobození byl den transportu, kdy jsme konečně byli zbaveni všech těch malých hrůz, že jsme museli být doma v osm hodin, že jsme nesměli kouřit, že jsme se nesměli stýkat s dobrými známými, kteří nebyli Židé, zkrátka a dobře den osvobození. Šli jsme s kočárkem a s kozou, kozu jsme odevzdali u sousedů a šli jsme na transport.

SHROMAŽDIŠTĚ

Na území Protektorátu Čechy a Morava se shromaždiště nacházela v 15 městech. Židé zde byli soustředěni několik dní před nástupem do transportu. Odevzdání klíčů od svých domovů symbolicky ukončilo jejich doposud relativně svobodný život. Po několika nocích strávených obvykle v prostorách škol byli odtransportováni ze svých měst. Jejich občanské průkazy nesly nové razítko: „ghettoisiert“. V Olomouci bylo shromaždiště zřízeno v budově měšťanské školy nacházející se v Hálkově ulici 4.

Transportní listina

Rodina Willyho Groaga pocházela z Olomouce. Otec pracoval jako slaďař, matka byla v domácnosti. Celá rodina byla sionisticky zaměřená. Také Willy se po odchodu do Prahy na studia v roce 1939 aktivně zapojil do života sionistických organizací (Makabi hacair, Aliat noah, Dror). V roce 1940 odjel na hachšará v Orlických horách. Zde spolu s ostatní sionistickou mládeží pracoval na zemědělském statku a tím se připravoval na budoucí odchod do Palestiny. Seznámil se zde se svou budoucí ženou Magdou. V době, kdy v protektorátu probíhaly hromadné transporty Židů, se vrátil i s manželkou do Olomouce. V červenci 1942 byli zařazeni do transportu AAm.

Po dobu války byli oba v Terezíně, kde Willy pokračoval v práci s mládeží. V Terezíně se jim v roce 1944 narodila dcera. Všichni tři zde byli osvobozeni.

Trosky zničené synagogy v Olomouci

HISTORIE ŽIDOVSKÉHO OSÍDLENÍ

První zmínky o přítomnosti Židů v Olomouci pochází z roku 1140, sto let před založením samotného královského města. O jejich osadě se zmiňuje hebrejský cestovatel Isaak ben Dorbolo. Poměrně klidný život olomoucké židovské komunity byl ukončen jejich vypovězením z města královskou listinou Ladislava Pohrobka z 22. července 1454. Vypuzení Židů našli útočiště v okolních poddanských městech. Následující čtyři staletí se nesměli Židé ve městě usazovat. Přicházeli jen na trhy, za toto právo však museli platit vysoké poplatky.

Situace se zásadně mění teprve s revolučním rokem 1848, ve kterém Židé získali většinu občanských práv. Znovu přichází komunita v roce 1865 zakládá náboženský spolek, který se o necelých 30 let později proměňuje v samostatnou náboženskou obec.

Rozrůstající se komunita potřebovala svou modlitebnu. Postupně jich měli olomoučtí Židé zřízeno několik, ortodoxní modlitebnu fungující již od 19. století do 30. let 20. století ve statku rodiny Fischelových a mezi léty 1859 až 1863 se modlitebny nacházely v těchto místech: v dnešní Riegrově ulici 406, v ulici 8. května 2, a v Sokolské 586. Poslední objekt vlastnila židovská komunita celý. V roce 1900 jej prodala tělovýchovné jednotě Sokol. V letech 1895–1897 byla podle projektu významného architekta Jakoba Gartnera vystavěna synagoga v tehdy populárním orientálně-byzantském slohu. O svůj templ přišli olomoučtí Židé bezprostředně po okupaci. V noci z 15. na 16. března 1939 byla synagoga vypálena místními fašisty.

TRANSPORTY

Registrací Židů, zabavením jejich majetku a jejich vyloučením ze společnosti byly dány základní předpoklady pro jejich věznění mezi skutečnými, nikoli jen pomyslnými zdi. Transporty Židů do ghetta a koncentračních táborů se otevřela další fáze „konečného řešení židovské otázky“. Systematické deportace Židů z území protektorátu byly zahájeny v říjnu 1941 transporty do ghetta v Lodži. 17. září bylo na poradě u Hitlera rozhodnuto o vysídlení Židů z Říše a z protektorátu do nově podmaněných území na východě. Z Olomouce bylo vypraveno pět transportů s označením AAm, AAg, AAm, AAo a AE 7. Dohromady jimi bylo deportováno 3507 osob z města a jeho okolí. Osvobození se dočkalo pouze 294 z nich.

1)
22

2)
11

3)
„Konečné řešení židovské otázky“ v českých zemích. Transporty, <http://holocaust.cz/history/jew/czech/transport>.